KOLEKTİF EYLEM

CIPE Center for International Private Enterprise

ÖSKEM Özel Sektör Kolektif Eylem Merkezi

KOLEKTİF EYLEM REHBERİ

Kolektif Eylem Rehberi, kolektif eylemlerin kurulması ve yürütülmesi konularında kılavuz olması için ÖSKEM (Özel Sektör Kolektif Eylem Merkezi) tarafından hazırlanmıştır.

CIPE Center for International Private Enterprise

ÖSKEM Özel Sektör Kolektif Eylem Merkezi

Kolektif Eylem Rehberi

Etik ve İtibar Derneği
Adres : Mor Sümbül Sok. Varyap Meridian Business I Blok
No:1 D: 66
34746 Batı Ataşehir, İstanbul Tel: 0 (216) 580 90 34

Tüm hakları saklıdır. Hiçbir şekilde tamamı ve herhangi bir parçası fotokopi ile veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz ve dağıtılamaz.

İÇİNDEKİLER

Yolsuzluk Olgusu Ve Yolsuzlukla Mücadelenin Önemi	1
Yolsuzlukla Mücadeleniin 3 Temel Evresi	4
Genel Olarak Kolektif Eylem	5
Giriş	6
1. Kolektif Eylemin Avantajları	7
A) İhaleye katılan şirketler açısından	7
B) Müşteriler açısından	7
C) Hükümetler açısından	7
D) Sivil toplum kuruluşları açısından	8
E) Menfaat Sahipleri / Paydaşlar açısından	8
2. Kolektif Eylem Çeşitleri	10
A) Yolsuzlukla Mücadele Deklarasyonları	10
B) Dürüstlük Mukavelesi	10
C) Mevzuata Uyum Deklarasyonu (Prensip Odaklı Girişimler)	14
D) Mevzuata Uyum Sözleşmesi / Onaylanmış şirket koalisyonları	14
Türkiye ve Dünyadan Kolektif Eylem Örnekleri	13
3. Sektörel Etik Standartları	24
Kaynakça	27

YOLSUZLUK OLGUSU VE YOLSUZLUKLA MÜCADELENİN ÖNEMİ

Paradigmaların hızla yıkıldığı, tanımların şaşırtıcı bir süratle gelişip değiştiği bir çağda yaşıyoruz. Yolsuzluk da bu gelişimin dışında kalan bir kavram değildir. Dünya Bankası, yolsuzluğu "kamu görevinin özel çıkar sağlamak için kötüye kullanılmasıdır" diye tanımlarken Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı aynı kavramı, "Yolsuzluk, kamu güç, görev ve yetkisinin rüşvet, irtikap, kayırmacılık, sahtekarlık ve zimmet yoluyla özel çıkar elde etmek için kötüye kullanılmasıdır." diye tanımlamaktadır.

DİLEMMA

- Yolsuzluğun devlet, toplum,şirketler ve gene olarak ekonomi üzerinde olumsuz etkileri bulunmaktadır.
- Yolsuzluk yapılan işlerin maliyetini yükseltse bile bir kısım bireyler ve gruplar yolsuz işlemlerden fayda sağlayabilmektedir.
- Sadece tek bir birey veya kurumun çabaları yolsuzluğun bir sistem haline geldiği çevreyi değiştirmeye yetmeyecektir.

DEVLET

- Resmi görevlilerin çoğu zaman takdire bağlı yetkileri bulunur. Kötü yönetim çoğu zaman yolsuzluğun tespit edilmesini ve yaptırım uygulanmasını engelller

ŞİRKETLER

- Şirketler çalışanlarına ihalelerin alınması karşılığında ekstra maaş veya prim dağıtırlar.Güçlü ve etkin yolsuzlukla mücadele politikaları olan şirketler yolsuzluğa bulaşmış rakipleri karşısında kayba uğrarlar.

SİVİL TOPLUM

- Sivil toplum kamu ihale süreçlerinde yetersiz olarak bilgilendirilir ve şeffaflık sağlanmaz.

Bu iki tanımın ortak noktası yolsuzluğu kamu görevlisinin işlediği bir suç olarak ele alıyor olmasıdır. Bu durum özel sektörde, yolsuzluğu kamu çalışanlarına ait bir sorun olarak tanımlamaya ve çözümü de gene kamu tarafından beklemeye götüren bir refleks oluşturmuştur; oysa yolsuzluk çok geniş kapsamlı bir toplumsal sorundur.

Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün "kamu gücüyle" sınırlı olmayan herhangi bir görevin özel çıkarlar için kötüye kullanılması" tanımının günümüz gerçeklerine daha uygun olduğunu görmekteyiz.

Çalışmanın ileriki safhalarında detaylı olarak açıklanacak sebepler açıkça ortaya koymaktadır ki yolsuzluk sektörlerle hatta ülkelerle sınırlı olmayan küresel bir sorundur. 21. yüzyılda, Endonezya ve Brezilya' daki yağmur ormanlarından kesilen her ağaç İstanbul'da, Paris'te veya Londra'da doğan çocuğun geleceğini doğrudan etkilemektedir ve özel sektörün bu soruna çözüm arayışının dışında kalması mümkün değildir.

Yolsuzlukla mücadelenin sadece bir devlet politikası değildir; aynı zamanda, küresel pazarda en etkin iş yapma biçimi olduğunun anlaşıldığı günümüzde, özel sektör şirketleri bu mücadeleye aktif destek vermektedir.

Kaynakları hızla tükenen, dakikada 21 çocuğun önlenebilir sebeplerden öldüğü, 1 milyar insanın açlık sınırında yaşadığı dünyamızda, yolsuzluk ekonomisi 1,2 trilyon dolar (Türkiye' nin GSMH' sının neredeyse 1,5 katı) mertebesine ulaşmıştır.

Üstelik yolsuzluk ekonomisinin bir de çarpan etkisi olduğu açıktır. Dünyada 1,2 trilyon doların hangi kaynakların sömürülmesine veya sorumsuz kullanımına göz yumulmasına harcanmış olabileceğini düşünüldüğünde karşılaşılan manzara daha da akıl almaz hale gelmektedir.

Dünya Bankası verilerine göre, yolsuzluk dünyada iş yapma maliyetlerini ortalama %10 artırırken bu oran gelişen ekonomilerde %17-%20 aralığını bulmaktadır.

İyimser bir tahminle Türkiye için bu oranın %15 mertebesinde olduğunu düşünelim. En sade haliyle görev tanımı "şirketinin verimliliğini artırmak ve en etkin kaynak kullanımıyla en yüksek karlılığı elde etmek" olan genel özel sektör yöneticilerinin, %15' lik yolsuzluk enflasyonunu bir verim artışı imkanı olarak görmek yerine yolsuzluğu kendi zihninde "normalleştirmek" suretiyle bu maliyeti daha da artıracak bir yöntemi etkin iş yapma biçimi olarak seçmeleri anlamlı olabilir mi?

Yolsuzlukla mücadele hiçbir altyapı ve teknoloji yatırımı gerektirmeyen, rakiplerle ortak bir çaba içinde yürütülen, ilgili pazarlardaki iş yapma maliyetlerini düşürürken, kurumsal itibarı artıran, etik risklerin yönetilmesini kolaylaştıran, marka değerini geliştiren bir yatırımdır.

Bugün için birçok ekonomist, yolsuzluğun ekonomik büyümeyi teşvik eden değişkenler üzerinde etkili olması nedeniyle ekonomik büyümeyi geciktirdiğini söylemektedir. Ayrıca özellikle siyasal yolsuzluklar nedeniyle verimsiz alanlara yapılan yatırımlar dolayısıyla ekonomik büyüme geciktirilmekte olup çok büyük boyutlara varan kaynak israflarına da neden olunmaktadır.

Her şeyden önce yolsuzluk, gerek yerli gerekse de yabancı yatırımcıların yatırım kararları ve yatırımın verimliliği üzerinde ciddi negatif etkilere sahiptir.

Yolsuzluğun boyutları devlet bütçesini, kaynak dağılımını, adalet ve eğitim hizmetleri üzerinde farklı etkiler yapmaktadır. Yolsuzluğun Kamu Maliyesi üzerinde de olumsuz etkileri bulunmaktadır. Bu etkileri kamu açıklarının büyümesi, kamu harcamalarındaki verimliliğin azalması ve vergi sistemindeki adaletin bozulması şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Ayrıca yolsuzluklar sonucunda ekonomik faaliyetlerin ve kamu harcamalarının önem sırası da değişmektedir. Bu nedenle ekonomiye devlet müdahalesinin fazla olduğu ülkelerde şirketler üretim yapmak suretiyle gelir temin etmek yerine rant kollama faaliyetlerini takip suretiyle kolay yoldan para kazanma yolunu tercih etmektedirler.

Yolsuzluk kamu gelirlerini azaltırken kamu harcamalarını artırmaktadır. Böylece yolsuzluk, daha büyük mali açıklara yol açarak hükümetin sağlam bir mali politika yürütmesini zorlaştırmaktadır.

Yolsuzluk, piyasaları ve kaynak dağılımını aşağıdaki nedenlerden dolayı bozmakta ve dolayısıyla ekonomik verimlilik ve büyümeyi azaltmaktadır:

Yolsuzluk, piyasa düzensizliklerini ortadan kaldırmak üzere hükümetin gerekli düzenleyici kontroller ve denetimleri yerine getirme yetisini sınırlamaktadır.

Ayrıca hükümet, bankalar, gıda sektörü, ulaştırma faaliyetleri, mali piyasalar vb. üzerinde düzenleyici rolünü tatmin edici bir şekilde yerine getirememektedir. Piyasaya hükümet müdahalesi yolsuzluk tarafından güdülenirse, örneğin hükümet kendi özel çıkarları için monopoller oluşturursa, piyasa düzensizlikleri artabilmektedir.

Yolsuzluk, hükümetin ihale mukavelelerinin uygulanması ve mülkiyet haklarının korunması gibi alanlardaki önemli rollerini zedelemektedir.

Yolsuzluklar sonucu bozulan ekonomik yapıdan dolayı işyeri kapanmakta, işsizlik oranları da giderek artmaktadır. Yolsuzluk, insan kaynaklarının yeterince etkin bir şekilde kullanılıp üretime yönlendirilmesine de bir engel teşkil edebilmektedir.
Kalkınma, gelişme, sosyal adaletin korunması, kamu hizmetleri, kamu huzuru, eğitim, istihdam gibi birçok alanda etkileri doğrudan veya dolaylı olarak hissedilen yolsuzlukla mücadele, elbette şirketlerin münferiden başarılı olabilecekleri bir mücadele olmayacaktır.

Şirketler yolsuzlukla mücadele, dünya kaynaklarının etkin kullanımı, mevzuata uyum, adil rekabet ilkelerinin gözetilmesi gibi alanlardaki çalışmalarının etkisini artırmak amacıyla, sivil toplumun, hükümetlerin ve uluslararası kurumların da desteği ile kolektif eylemlar başlatırlar.

Ancak bu kolektif eylemların başarılı olabilmesi için sadece ortak mücadele kararlılığı yetmez; eyleme katılacak tüm tarafların yolsuzlukla mücadeleye hazırlıklı olmaları şarttır. Bu hazırlık ancak etkin bir etik yönetimi sisteminin varlığı ile mümkün olur.

YOLSUZLUKLA MÜCADELENİN 3 TEMEL EVRESİ

KOLEKTİF EYLEM

İlk iki adımı uygulayan şirketler rakipleri, kamu ve STKlarla biraraya gelip parçası oldukları sosyo- ekonomik düzenin gelişimi kolektif eylemler ortaya koymalıdırlar.

DIŞSAL

Düzenli raporlama, tecrübe paylaşımı, paydaşlara karşı sorumluluk ve şeffaflık ilkelerine uygun davranılması ve etik yönetimi programının etki analizinin yapılabilmesi için önemlidir.Şirketin bir diğer sorumluluğu da etik iş yapma biçimini tüm tedarikçileri ve temsilcileri ile paylaşarak ortak bir kültür yaratmaktır.

İÇSEL

İlk ve en temel adım olarak şirketlerde yolsuzlukla mücadele eğitimleri, politika ve prosedürlerini içeren bir etik yönetimi programı olmalıdır.

GENEL OLARAK KOLEKTİF EYLEM

GİRİŞ

Kolektif eylem, çeşitli menfaat sahipleri arasındaki işbirlikçi ve sürdürülebilir yardımlaşmayı ifade etmektedir. Kolektif eylem, bireysel eylemin etkisini ve güvenilirliğini arttırarak, aynı görüşteki kuruluşlar arasında korunmasız menfaat sahipleri için işbirlikçi bir platform oluşturarak rakipler arasındaki dengeyi de sağlamaktadır.

Kolektif eylem, yerel mevzuatı zayıf ülkelerde olası yolsuzlukları önleyebilir, yolsuzlukla mücadele uygulamalarını tamamlayabilir veya geçici olarak bunların yerine geçerek zayıf mevzuatı ve uygulamaları güçlendirebilir.

Yolsuzluğun önlenmesi için menfaat sahiplerinin bir araya gelerek karşılıklı müzakereler sonucunda yolsuzlukla kolektif olarak mücadele edilmesi gerekliliği, sadece yolsuzluk seviyelerinin yüksek olduğu ülkeler için değil, gelişmiş ve yolsuzluk seviyelerinin düşük olduğu ülkeler için de önem taşımaktadır. Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün (Transparency International, kısaca "TI") dünyadaki ülkelerin kamu sektörlerinde algılanan yolsuzluk derecelerine ilişkin her yıl yayınladığı Yolsuzluk Algısı Endeksi'nde (Corruption Perceptions Index, "Endeks") Türkiye 2014 yılında 100 puan üzerinden 45 alarak toplam 176 ülke arasından 64. sırada yer almıştır.

Uluslararası alanda yolsuzlukla mücadele alanındaki savaşta kolektif hareket edilebilmesi adına Birleşmiş Milletler ("BM") 2010 yılında ticari işlemlerde şirketlerin etik uygulamalarının teşvik edilmesi için "Beş Ülkede Yolsuzlukla Mücadele Evrensel Sözleşmesi" (İngilizce deyimiyle, "Global Compact Anti-Corruption Project in Five Countries") çıkarmıştır. Bu sözleşme şirketlerin stratejik politika inisiyatifine yönelik olup, katılımcı ülkelerde faaliyet gösteren şirketlerin etik uygulamalarını teşvik etmeyi amaçlamaktadır.

OECD'nin "Yolsuzlukla Mücadeleye İlişkin Politika Yazısı ve Prensipleri" "Policy Paper and Principles on Anti-Corruption" başlıklı yazısına göre, yolsuzlukla mücadele edilmesinde gösterilen çabaların neden kolektif eylemi barındırması gerektiğine dair en az dört gerekçe vardır:

1. Yolsuzlukla mücadele çabaları ülkeler tarafından yönlendirilmelidir,

2. Yolsuzlukla mücadele çabalarının arz ve talep halindeki taraflar bir arada değerlendirilmeli, dolayısıyla bu savaşta farklı aktörlerin mevcut olması gerekmektedir,

3. Yolsuzluk risklerine ilişkin belirtilere yönelik koordineli ve birbiriyle uyumlu cevapların verilmesi gerekmektedir ve

4. OECD Yolsuzlukla Mücadele Konvansiyonu ve Birleşmiş Milletler Yolsuzlukla Mücadele Antlaşması gibi uluslararası antlaşmaların yürürlüğe girmesi, uygulanması ve uygulamasının denetlenmesi için uyumlu çabanın gösterilmesi gerekmektedir.

Bu unsurlar dikkate alındığında kolektif eylem faaliyetlerinde menfaat sahiplerinin hem yolsuzluk seviyelerinin Şeffaflık Örgütü'nün endeksinde öngörüldüğü şekilde yüksek olan ülkelerde, hem de nispeten daha şeffaf ülkelerde aktif rol oynamalarının öneminin arttığı anlaşılmaktadır. Bunun sonucunda ise, ulusal seviyede yolsuzlukla mücadele çabalarının tekrar canlandırılması ve kamu sektöründe uygun olmayan uygulamalardan doğabilecek hesap verilebilirlik sorunlarının çözülebileceği beklenebilecektir. Yerel yönetim sisteminin geliştirilmesi ve siyasi hesap verilebilirliğin sağlanabilmesi için, kolektif eylemin kamu sektöründeki sorunların çözülmesinde önemli bir role sahiptir.

Toplumun her kademesini, devletleri, şirketleri ve özel sektörü genel ve eşit olarak etkileyen yolsuzlukla yalnızca bireysel çaba ile mücadele edilemeyeceği, etik davranış ve etik kültürünün şirket yönetiminde geliştirilmesinin gene yalnızca bireysel çabalar ile gerçekleşemeyeceği ve ticari işlerde şeffaflığın arttırılmasının kolektif bir çabaya dayanarak mümkün olacağı görülmektedir. Kolektif eylem olarak ifade edilen faaliyetler de bu noktada önem kazanmakta, uygulamada yolsuzlukla mücadelede farklı menfaat gruplarıyla kolektif olarak birlikte çalışılarak ve yolsuzluğa karşı birlik olunarak pek çok açıdan konu ile mücadele edilebilmesini sağlamaktadır.

1. KOLEKTİF EYLEMİN AVANTAJLARI

Genel olarak değerlendirildiğinde;

• Menfaat sahipleri yolsuzlukla mücadelede kolektif olarak işbirliği içerisinde hareket ettiğinden kolektif eylem, siyaset, ticaret ve toplumun büyük bir kısmından katılımcılarını bir araya getirerek toplumda işbirliği sağlanmasına olanak tanımaktadır.

• Kolektif eylemdeki nihai hedef, pazardaki tüm oyuncular için eşit ve dengeli pazar dinamikleri oluşturmak ve menfaat sahipleri için yolsuzluğa teşebbüs edilmesine son verilmesini sağlamaktır.

• Kolektif eylem inovasyonu teşvik etmektedir. Zira ihale süreçlerinde teklif veren taraflar artık tamamen fiyat, kalite ve yenilik getirme kapasitelerine göre seçilmektedir.

• Diğer şirketlerle işbirliği içerisinde bulunulurken rekabet hukukuna uyum tarafsız bir denetleyici tarafından gözlemlenmektedir (ör. sivil toplum kuruluşu gibi).

• Kimi durumlarda kolektif eylem mevzuattaki boşlukları uygulamalar ile doldurmakta bu şekilde mevzuattaki eksiklikleri giderilebilmektedir.

A) İhaleye katılan şirketler açısından bakıldığında kolektif eylem;

• Eşit koşullarda seçilme şansının artmasını ve pazarlara girişin kolaylaşmasını sağlamaktadır.

• Cezalardan ve idari yaptırımlardan koruma sağlamaktadır.

• Önceden rüşvet olarak verilen masraftan tasarruf edilmesini sağlamaktadır.

• İtibarın artmasını sağlamaktadır.

• Hem çalışanların hem de rakip şirketlerin etik ve sorumlu bir şekilde hareket etmelerini sağlamaktadır.

B) Müşteriler açısından bakıldığında kolektif eylem;

• İhale sürecinde rekabetin artmasını sağlamaktadır (bu sayede irtibatı iyi olan oyuncular değil en etkili oyuncular kazanmaktadır).

• İtibar artışına neden olmaktadır.

• Tedarikçi şirket hakkında karar verildikten sonra olası davaların önlenmesini sağlamaktadır.

• Malların ve hizmetlerin kalitesi ve güvenilirliklerine dayanarak iş ilişkilerinin gelişmesi sağlanmaktadır.

C) Hükümetler açısından bakıldığında kolektif eylem;

• Toplumun her kademedeki oyuncularını şeffaf olmaya teşvik etmektedir.

• Hukuk devletinin güçlenmesini, güvenilirliğin artmasını ve siyasi istikrar sağlamaktadır.

• Hem yerli hem de yabancı yatırımcıların daha yüksek miktarda yatırım yapmasını sağlamaktadır.

• Ülkenin dünyadaki imajını iyileştirmektedir.

• Etkili yönetim mekanizmalarının ve etkili tedarik yöntemlerinin gelişmesini sağlamaktadır.

D) Sivil toplum kuruluşları açısından bakıldığında;

• Sağlık ve eğitim gibi gerekli kaynaklara erişimin daha kolay sağlanması ve paranın rüşvet yerine sosyal projelere aktarılması ile daha iyi bir sosyal gelişimin sağlanması mümkün olabilmektedir.

• Malların ve hizmetlerin daha yüksek kalitede olmalarını ve kusurlu malların ve kazaların daha az olmasını sağlamaktadır.

• İşletmelere olan güvenin artmasını sağlamaktadır.

• Mevzuatın eşit ve istikrarlı olarak uygulanmasını sağlamaktadır.

• Daha şeffaf bir ortamın yaratılması ve rüşvet uygulamalarına dikkat edilmesi için ilginin daha fazla çekilmesini sağlamaktadır.

Sayılanların yanı sıra, kolektif eylem, şirket içi denetim ve karar alma süreçlerini de dolaylı olarak etkilemektedir. Zira rüşvet verilmesi halinde şirket içindeki olağan kontrol ve talimat süreçleri yok sayılmakta veya manipüle edilmekte, şirketlerin kontrol sistemlerinin koruyuculuğu ortadan kaldırılmaktadır.

E) Menfaat Sahipleri / Paydaşlar açısından kolektif eylem

Kolektif eylemde yer alabilecek menfaat sahipleri; hükümetler, aracılar, şirketler, sivil toplum kuruluşları olabilmektedir.Kolektif eyleme menfaat sahiplerinden biri olan şirketler açısından bakıldığında; şirketlerin kolektif eylemin belirli bir olay için gerekip gerekmediğini belirleyebilmesi için izleyebileceği yöntem, bir dizi soru sorulması ile takip edilebilir.

Rüşvetin, şirketin faaliyet gösterdiği ülkede yüksek seviyede olmaması durumunda herhangi bir kolektif eyleme gerek duyulmayabilir ve şirket faaliyetlerine yerel yasalara uyum sağlayacak şekilde ve şirket içi uyum politikalarını gözeterek devam edebilir. Ancak, rüşvet seviyesinin şirketin faaliyet gösterdiği ülkede yüksek seviyelerde olması halinde, şirketin yolsuzlukla mücadele politikalarının bulunup bulunmadığına bakılmasına gerek duyulabilecektir. Eğer, şirket içi politikalar yoksa öncelikle söz konusu politikalar yerleştirilerek bunlara uyum teşvik edilecektir. Ardından sorulacak soru, rakip şirketlerde söz konusu yolsuzlukla mücadele şirket politikalarının uygulanıp uygulanmadığıdır.

Bu gibi politikaların rakip şirketlerde bulunmaması halinde, kolektif eylem teşvik edilmelidir. Şayet rakip şirketler de yolsuzlukla mücadele politikaları uygulamaktaysa, o zaman müşterinin eşit bir ihale yürütüp yürütmeyeceğine ilişkin olarak şüphe bulunup bulunmadığı ve diğer şirketlerin yolsuzlukla mücadele etmek istemeleri konusunda herhangi bir girişimde bulunup bulunmadığına bakılması gerekli olabilecektir.

BİR ŞİRKET BELLİ BİR DURUMUN KOLEKTİF EYLEM İÇİN UYGUN OLDUĞUNA NASIL KARAR VEREBİLİR?

KOLEKTİF EYLEM-EVET veya HAYIR

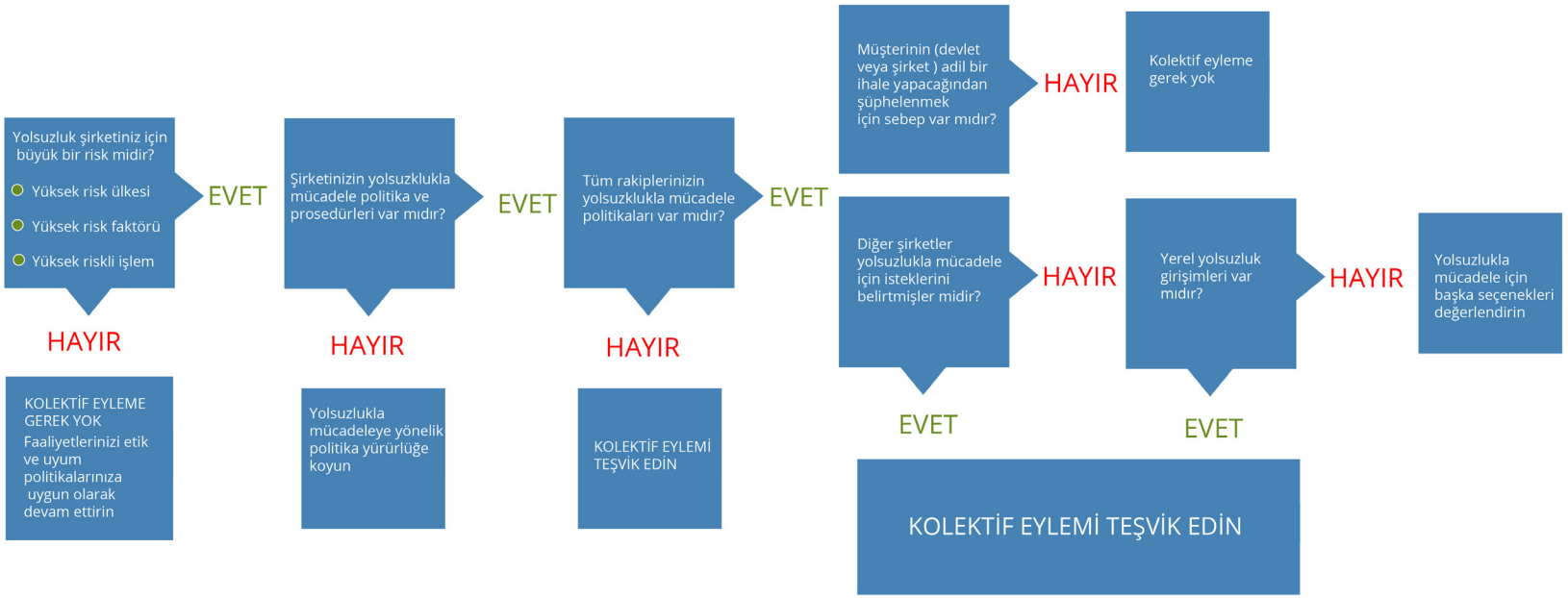

2. KOLEKTİF EYLEM ÇEŞİTLERİ

Uygulamada dört tip kolektif eylemin türü vardır:

1. Yolsuzlukla mücadele deklarasyonları (Gönüllü/Kontrolsüz)

2. Dürüstlük mukaveleleri (Gönüllü/Kontrollü)

3. Prensip odaklı girişimler (Gönüllü/Kontrolsüz)

4. Mevzuata Uyum Sözleşmesi / Onaylanmış şirket koalisyonları (Gönüllü/Kontrollü)

Bunlardan ilk ikisi proje bazlı olup kısa vadeli kolektif eylemlerdir. Prensip odaklı girişimler ve onaylanmış şirket koalisyonları ise uzun vadeli kolektif eylemlerdir. Proje bazlı ve uzun vadedeki girişimler arasındaki fark, proje bazlı girişimler bireysel işlemlerin rüşvetten arınmış olmasını sağlamayı gözetirken, uzun vadedeki girişimler rüşvetin genel olarak önlenmesini sağlayacak kurumlar oluşturmaya çabalamaktadır.

A) Yolsuzlukla Mücadele Deklarasyonları

Kamu taahhütleri olarak beliren "yolsuzlukla mücadele deklarasyonları" kolektif eylemin bir örneğini oluşturmaktadır. Söz konusu deklarasyonlar kısa vadede, proje bazlı olup, amacı, bireysel projeler ve ticari faaliyetlerde rüşvetin önlenmesi, rüşvet hakkında açık tartışma platformunun yaratılması, bireysel eylem öngörülerinin kolektif olarak tespit edilmesidir. Böylelikle rüşvet veren ve alan taraflar söz konusu usulsüz eylemlerinin incelenebileceğini anlayarak bu kişilerin rüşvet verme ihtimalleri azalmaktadır.
Bu deklarasyonlar taraflarca imzalanarak yayınlanmakta ve alt yüklenicilerle paylaşılmaktadır. Söz konusu deklarasyonlarda, tarafların şeffaf olduğu, rüşvete ve yolsuzluğa izin vermediği, eşit ticari uygulamayı kabul ettiği belirtilmektedir.

B) Dürüstlük Mukavelesi

1990'larda Şeffaflık Örgütü tarafından geliştirilen dürüstlük mukaveleleri (Integrity Pact), kısa vadeli ve proje temelli olup, sözleşmeler, dışarıdan bir denetçi tarafından gözetilmekte ve bu yolla şeffaflığın artırılmasını sağlamaktadır.

Dürüstlük mukavelelerinin amacı, bireysel projelerde ve ticari faaliyetlerde şeffaflığın artırılarak rüşvet riskinin önleyici yöntemler ile düşürülmesini sağlamak, ihaleye katılan şirketler arasında süreçlerin dışarıdan denetimini sağlayarak eşit koşullar yaratmak, mevzuata uyumlu olmayan davranış halinde yaptırım öngörmek, katılımcıların usulsüz bir teklif ile karşı karşıya kalmaları durumunda korunmalarını sağlamak ve kamuya net bir yolsuzlukla mücadele mesajının gönderilmesini sağlamaktır. Dürüstlük mukavelesinin önemli kriterleri şunlardır:

• Mukavele tarafı kamu kuruluşu (müşteri) ile tüm teklif veren şirketler arasında resmi yazılı bir sözleşme ile yolsuz faaliyetlerden kaçınılacağı taahhüt edilmektedir.

• İhale sürecinden önce gelen süreçte hazırlanmaktadır.

• Şeffaflık, eşit ticari davranış, rüşvet veya yolsuzluğun olmaması sözleşmenin prensiplerini oluşturmaktadır.

• Mukavelenin ihlal edilmesi halinde yaptırım uygulanmaktadır.

• Mukavelenin uygulandığını gözetmek üzere bağımsız bir denetçi seçilmektedir.

C) Mevzuata Uyum Deklarasyonu (Prensip Odaklı Girişimler)

Prensip odaklı girişimler ile yolsuzlukla mücadelede ticari ilişkilerin şeffaf bir şekilde teşvik edilmesi amacıyla menfaat sahipleri (ör. kamu sektörü, özel sektör ve sivil toplum) uzun bir dönemi kapsayacak şekilde bir araya gelerek yolsuzlukla mücadele kültürünün ülkede veya sektör genelinde köklü olarak benimsenmesinin sağlanmasını hedeflemektedirler. Bu açıdan, kolektif eylem belirli bir ülkede veya sektörde, uygun ticari davranışın teşvik edilmesi için uzun dönemli girişimi teşkil etmektedir ve kamunun, sivil toplum kuruluşlarının ve diğer menfaat sahiplerinin yolsuzlukla nasıl baş edilmesi gerekebileceğine dair yön vermektedir.

Söz konusu uzun dönemli girişimler, proje bazlı dürüstlük deklarasyonlarının ve endüstri özelinde imzalanan dürüstlük mukavelelerinin uzun vadede etkili olabilmesi için temel prensiplerin oluşmasını sağlamaktadır.

D) Mevzuata Uyum Sözleşmesi / Onaylanmış şirket koalisyonları

Uzun vadedeki girişimlerden Mevzuata Uyum Sözleşmesi / Onaylanmış Şirket Koalisyonları, kolektif eylem metotlarının şirketler tarafından teşvik edilmesini, şirketler arasında yuvarlak masa toplantılarının oluşturulmasını, en iyi uygulama yöntemlerinin paylaşımını, yerel sanayi ve ticari odalar tarafından veya sivil toplum kuruluşları tarafından bilgi kampanyaları ve yolsuzlukla mücadele eğitimlerinin verilmesi ve yerel yolsuzlukla mücadele otoriteleri ile işbirliği içerisinde bulunulması veya regülasyon reformuna dahil olunmasını içerebilmektedir.

Kolektif eylem, özellikle gelişmekte olan ülkelerde kamu sektörü ile özel sektör arasındaki ilişkinin kolaylaştırılmasını, bu sayede şirketlerin kendi yönetim yapılarının ve faaliyetlerinin iyileştirilmesi için çözüm yolları bulabilmelerini müzakere edebilmelerini sağlamakta, sivil toplum ile özel şirketler ve kamu görevlileri arasında etkili bir platformun oluşturulması amaçlanmaktadır.

Buna örnek teşkil edebilecek dünyadan örnekler aşağıda detaylı olarak açıklanmaktadır.

KOLEKTİF EYLEMLERİN UYGULAMALARINA GÖRE DERECELERİ

TÜRLER	UYGULAMA DERECELERİ	
	ETİK TAAHHÜTLER	HARİCİ UYGULAMALAR
Proje / Faaliyet türü anlaşmalar	**Yolsuzlukla Mücadele Deklarasyonu** Yolsuzlukla Mücadele İlkeleri imzalayan tarafları proje süresinde yolsuzluğa bulaşmasını engeller. Kamuya açık verilmiş taahhütler taraflara şeref ve itibarlarının zedelenmemesi için kendilerini baskı altında hissetmelerini sağlar	**Prensip Odaklı Girişimler** Etik ilkeler imzalayan tarafları günlük işlerinde yolsuzluğa bulaşmasını engeller. Kamuya açık verilmiş taahhütler şeref ve itibarları için imzalayanları yolsuzluğa bulaşmamasını sağlar. Girişim yolsuzlukla mücadele konusunda devlet ile birlikte mücadele eder.
Uzun vadeli girişimler	**Dürüstlük Mukaveleleri** Müşteri veya teklif veren şirketler arasındaki resmi ve yazılı sözleşme yapılır. Harici bir denetleyici tarafından teklif verme ve uygulama safhalarının incelenmesi sağlanır. İhlal halinde yaptırımlar uygulanmaktadır.	**Mevzuata Uyum Sözleşmeleri** Üyelik için Etik ve uyum ile ilgili ön koşullar bulunmaktadır. Harici denetimler ile üyelik ön koşullarının değerlendirilmektedir. Üyeliğin onaylanması veya reddedilmesi söz konusu olmaktadır.

TÜRKİYE VE DÜNYADAN KOLEKTİF EYLEM ÖRNEKLERİ

Yolsuzlukla mücadele deklarasyonları (Gönüllü / Kontrolsüz)

FRANKFURT ÇÖP YAKMA FIRINI PROJESİ

- Proje Nedir?
  AVA Abfallverbrennungsanlage Nordweststadt GmbH nezdindeki müteahhitler arasında çöp yakma fırını projesi ile ilgili olarak kısa vadeli/ proje bazlı kolektif eylem örneği olan "yolsuzlukla mücadele deklarasyonu" imzalanmıştır.

- Faydaları Nelerdir?
  Müteahhitler arasında imzalanan sözleşme ile dışarıdan denetim gerçekleştirilmeksizin ve alt yükleniciler bu sözleşmeye dahil edilmeksizin ihale süreçlerinde karşılaşılabilecek yolsuzluk konuları ve kanunlara uyumun önemi vurgulanarak müteahhitler arasında kolektif bir bilinç oluşturulmuştur.

- Neden İhtiyaç Duyuldu?
  Yolsuzlukla mücadele edilmesinde kamu seviyesinde ve belge üzerinden açık ve sürekli olarak konunun tartışmaya açılmış olmasının şeffaf ve yolsuzluğun bulunmadığı bir ortamın oluşturulmasında önemli bir adım olduğu düşünülmüştür.

- Proje Sonrası Ne Oldu?
  Bu projede deklarasyonun yalnızca üst yöneticiler tarafından, şirket merkezinde ve şirket çalışanlarına aktif olarak haber verilmek suretiyle imzalanmış olması, kolektif eylemin uygulamasının girişim yapılan çöp yakma fırını projesinde etkili olması açısından önemli bir adım olmuştur.

Dürüstlük mukaveleleri (Gönüllü / Kontrollü)

MEKSİKA BANLİYÖ TRENİ PROJESİ

- Proje Nedir?
  Meksika Vadisi'nin ortasından geçen tren raylarının üretimi ve hizmetinin sağlanmasına ilişkin 2005 yılında İletişim ve Ulaştırma Bakanı ("İUB"), Meksika TI ile işbirliği içerisine girerek sekiz müteahhit ile Meksika'da Cuautitlan-Buenavista istikameti üzerinde tren hizmeti verilmesi için kısa vadeli/proje bazlı kolektif eylem örneği olan bir "dürüstlük mukavelesi" imzalamıştır.

- Faydaları Nelerdir?
  Sözleşme uyarınca İUB'nin ve ihaleye katılan şirketlerin tüm ihale süreci boyunca hukuka aykırı davranışta bulunmamaları gerektiği kararlaştırılmıştır. Meksika TI tarafından belirlenen bağımsız bir denetçinin sözleşme hükümleri uyarınca aşağıdaki sorumlulukları üstlenmesi beklenmiştir:
  - İhale sürecinin her bir aşamasını denetlemek,
  - Sürecin daha şeffaf ve eşit olabilmesini sağlamak üzere çözüm yolları ve mekanizmalar teklif etmek,
  - Denetlenen hususlara ilişkin kamuya açık bir tanık raporu hazırlamak.

- Neden İhtiyaç Duyuldu?
  Meksika'daki Şeffaflık Örgütü'nün (TI) ulusal faaliyetleri sonucunda ülkedeki kamu sektörü ve özel sektör arasında Dürüstlük Mukavelelerinin imzalanmasının yaygınlaşması üzerine.

- Proje Sonrası Ne Oldu?
  Sözkonusu dürüstlük mukavelesi ,kam kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör tarafından başarılı bir deneyim olarak görülmüştür. Özellikle süreç esnasında bağımsız bir denetçinin varlığının çok faydalı olduğu görülmüştür. Bu tür dürüstlük mükaveleleri ile ihale süreçlerinin daha şefff yürütülebileceği fark edilmiştir.muştur.

Dürüstlük mukaveleleri (Gönüllü / Kontrollü)

BERLİN SCHÖNEFELD HAVAALANI PROJESİ

- Proje Nedir?
  1990'ların başında Berlin'de yapılacak olan bir havalimanı için menfaat sahiplerinin hem siyasi hem de mali açıdan destek alabilecek bir proje üzerinde çalışma yürütmüşlerdir.

- Faydaları Nelerdir?
  Sözleşme uyarınca İUB'nin ve ihaleye katılan şirketlerin tüm ihale sİhale sürecinde yer alan her bir birey söz konusu dürüstlük mukavelesini imzalamış, sözleşmenin olası bir yolsuzluk riski ile karşı karşıya kalınması sonucunda ihlal edilebilmesi endişesinin doğması ihtimaline istinaden projeyi yürütebilmesi için üç menfaat sahibi tarafından kurulan Flughafen Berlin-Schönefeld GmbH şirketinin üst düzey yöneticilerinin bağımsız denetçi tarafından bilgilendirilmesi ve makul bir süre içerisinde gerekli önlemlerin alınamaması durumunda bağımsız denetçinin durumu savcılık makamına bildirmesi öngörülerek, şirketlerin, kamu kuruluşlarının ve sivil toplum örgütlerinin kolektif eylemdeki işbirliği açısından önemli bir en iyi uygulama ("best practice") örneği teşkil etmiştir.

- Neden İhtiyaç Duyuldu?
  Berlin Schönefeld Havaalanı projesinde imzalanan dürüstlük mukavelesi ile diğer resmi kuruluşların, sivil toplum örgütlerinin ve proje uygulayıcılarının bu deneyimden faydalanması amaçlanmıştır.

- Proje Sonrası Ne Oldu?
  Şimdiye kadar dürüstlük mukavelesinin ihlaline ilişkin herhangi bir iddiada bulunulmamıştır ve sözleşme sonucunda Berlin'deki havaalanı faaliyete geçebilmiştir.

Dürüstlük mukaveleleri (Gönüllü / Kontrollü)

KOLOMBİYA ŞEFFAFLIK MUKAVELELERİ

- Proje Nedir?
  Kolombiya Ticaret Odaları Konfederasyonu (Confecamaras) ve Uluslararası Özel İşletme Merkezi'nin desteği ile yerel ve belediye seviyelerinde ihale uygulamalarına ilişkin reform mahiyetinde Kolombiya genelinde uzun vadede etkilerini sürdürecek şekilde şeffaflık mukaveleleri imzalanmaktadır.

- Faydaları Nelerdir?
  Yerel yönetimler açısından güvenilirlik ve güvenin artması ile Başkanlık Yolsuzlukla Mücadele programından destek alınması, söz konusu girişimin faydaları arasında sayılabilir. Özel sektör açısından bakıldığında ise ihale süreçlerinde kamu taahhütlerinin şeffaf olması ve rekabetin adil olması girişimin faydaları arasında sayılabilmektedir.

- Neden İhtiyaç Duyuldu?
  Confecamaras, Kolombiya'nın 80 sayılı İhale Kanunu'nun reform edilmesini desteklemektedir ve söz konusu sözleşmeler ile ihale süreçlerinde rekabetin ve şeffaflığın arttırılması amaçlanmaktadır.

- Proje Sonrası Ne Oldu?
  Confecamaras'ın liderliğinde imzalanan Şeffaflık Mukaveleleri, kamunun şeffaflığa ilişkin taahhütlerini güçlendirmesine ve 77 belediye başkanı ve vali tarafından uygulanmalarına yol açmıştır.

Prensip odaklı girişimler (Gönüllü / Kontrolsüz)

DÜNYA EKONOMİK FORUMU (WORLD ECONOMIC FORUM) YOLSUZLUĞA KARŞI ORTAKLIK GİRİŞİMİ (PACI)

- Proje Nedir?
  Dünya Ekonomik Forumu, Şeffaflık Örgütü ile Basel Yönetim Enstitüsü arasındaki işbirliği ile 2004 yılında çoğu uluslararası şirket olan 140'dan fazla üye şirket tarafından oluşturulan uzun vadeli kolektif eylem girişimidir.

- Faydaları Nelerdir?
  Tüm endüstriler için yolsuzluk ve rüşvete ilişkin olarak ortak bir anlayış oluşturmak, şirketlerden üst düzey taahhüt gerektirecek bir platform oluşturmak ve şirketleri yolsuzlukla mücadele programları oluşturmak ve uygulamaları desteklemek.

- Neden İhtiyaç Duyuldu?
  Söz konusu girişim, endüstrilerde oyuncular arasında eşitliği sağlamak üzere oluşturulmuştur.

- Proje Sonrası Ne Oldu?
  Söz konusu girişim sonucunda evrensel ve endüstrilerde girişimin tanınırlığı oluşmuş, üyelikler artmış ve üyelere aktif olarak yolsuzlukla mücadele desteği verilmiştir.

Prensip odaklı girişimler(Gönüllü / Kontrolsüz)

ULUSLARARASI İLAÇ ÜRETİCİLERİ VE DERNEKLERİ FEDERASYONU (INTERNATIONAL FEDERATION OF PHARMACEUTICAL MANUFACTURERS & ASSOCIATIONS (“IFPMA”) PAZARLAMA UYGULAMALARI DÜZENLEMESİ

- Proje Nedir?
  Uzun vadeli kolektif eylem örneği olan prensip bazlı bir inisiyatif olarak IFPMA 1981 yılında İlaç Pazarlama Uygulamaları Düzenlemesi oluşturmuş, bu Kod Ocak 2007’de yenilenen versiyonuyla yürürlüğe girmiştir.
  Söz konusu düzenlemenin önemli hükümleri arasında seyahat, hediye ve bilimsel etkinliklere ilişkin olarak düzenlemeler yer almaktadır ve Şikayet Prosedürü Kodunun ve Uyum Ağı Düzenlemesinin oluşturulması yer almaktadır.

- Faydaları Nelerdir?
  IFPMA ile dünyanın birçok yerinden uzmanlar bir araya gelerek sektör bazlı çaba sonucunda ortak prensipler çerçevesinde kolektif eylem gerçekleştirilmektedir.

- Neden İhtiyaç Duyuldu?
  1968 yılında IFPMA kurulduğunda “etik uygulamaların teşviki ve desteği” prensibi, federasyonun temel prensiplerinden biriydi ve bu prensibi desteklemek amacıyla böyle bir düzenleme hazırlanmıştır.

- Proje Sonrası Ne Oldu?
  IFPMA ile gelişmekte olan ve gelişen ülkelerden ortak prensipler çerçevesinde şirketlerin bir araya gelmesinin mümkün olduğu görülmüştür.

Prensip odaklı girişimler (Gönüllü / Kontrolsüz)

ÇİN YÖNETİCİLERİ FORUMU

- Proje Nedir?
  2004 yılında gerçekleştirilen uluslararası Ticaret Yöneticileri Forumu'nda, Beijing Renmin Üniversitesi ve yerel ve uluslararası çapta faaliyet gösteren şirketler uzun vadeli kolektif eylem örneği olan prensip odaklı bir girişim türünde "Çin Yöneticileri Forumu"nu oluşturmuştur.

- Faydaları Nelerdir?
  Çin Yöneticileri Forumunun benimsediği aşağıdaki prensiplerin, kolektif eylem faaliyetleri için gözetilmesi gereken faydalı prensipler olduğu düşünülmektedir:
  - Sürdürülebilir kalkınmanın tam ortasına şirketlerin yerleştirilerek gelişmesi ve büyümesine imkan tanımak,
  - Faydalı fikir alışverişinde bulunabilmek ve en iyi uygulama yöntemlerini geliştirebilmek için şirketler, hükümetler ve kuruluşları için ortak bir "güvenli alan" oluşturmak,
  - Farklı sektörler arasında kolektif eyleme ön ayak olmak ve işbirliği getiren grup çevrelerin ve girişimlerin yerel uzmanlık alanıyla bir araya gelmesi,
  - Tarafsızlık, profesyonellik, düşünsel liderlik ve ulaşılabilirlik açısından geniş kitlelerce tanınmak.

- Neden İhtiyaç Duyuldu?
  Forumun ana amacı, Çin'deki ticaret şirketleri yöneticilerinin ticari şeffaflık ve rüşvet konularını kolektif olarak irdelemek ve ticaret standartlarının iyileştirilebilmesi için yerel olarak uygun olabilecek uygulamalarının oluşturulması olmuş ve bu nedenle kurulmuştur.

- Proje Sonrası Ne Oldu?
  Forumun faaliyet alanı değişmekte olan ulusal ve uluslararası kanunların ve uygulamaların iyileştirilen ticaret standartlarının uygulanmasında şirket yöneticilerini desteklemesi için uygulamaya yönelik yöntemler geliştirmelerinden oluşmaktadır. Söz konusu kolektif eylem, Çin menşeli şirketler ile uluslararası şirketler arasında ticaret hayatına ilişkin uygulamaların geliştirilmesinin önemini vurgulamaktadır.

Mevzuata Uyum Sözleşmesi / Onaylanmış şirket koalisyonları (Gönüllü/ Kontrollü)

ETİK VE İTİBAR DERNEĞI ETİK DEKLARASYONU VE ÜYELIİK SÖZLEŞMESI PROJESİ

- Proje Nedir?
  Türkiye Cumhuriyeti gayrisafi milli hasılasının takribi %14 ü kadar ciro yapan ve 200.000 e yakın çalışanı olan Etik ve İtibar derneği (TEİD) üyesi 120 özel sektör şirketi, 13 Ocak 2015 tarihinde TEİD Etik Beyanı'na imza attılar. (Ek1) Uzun vadeli kolektif eylem örneği olan "Etik Beyannamesi" uygulamaya geçirmiş ve akabinde "onaylanmış şirket koalisyonu" kurulmuştur. Söz konusu girişim yolsuzlukla mücadele, iş etiği ve etik yönetimi kavramlarının şirketler arasında yaygınlaştırılması, uyum yöneticiliği mesleğinin gelişmesi ve iş etiği kavramının yönetim kurulu iradesi ile ortaya konan bir iş yapma/yönetme disiplini olarak şirket yazılı kültürünün temel taşı haline gelmesi amacıyla ortaya konmuştur.

- Faydaları Nelerdir?
  Söz konusu program kapsamında şirketlerin davranış kuralları oluşturması, çalışanların iş mukavelelerine bunun entegre edilmesi, uygun eğitim programlarının sağlanması ve dışarıdan, bağımsız etik denetçisinin kabul edilmesi dahil olmak üzere bilgi şeffaflığının sağlanması yer almaktadır.

- Neden İhtiyaç Duyuldu?
  İş etiği, kavram olarak, çoğunluğu aile şirketlerinden oluşan Türk iş dünyası için son derece tanıdık ve bağlılık gösterilen, şirket itibarı ile ailenin itibarını doğrudan etkileyen bir değer olarak görülegelmiştir. Bununla birlikte bu değerin bir şirket varlığı olarak yönetilmesi, ölçülebilir bir etki ile yaygınlaştırılması, içselleştirilmesi ve yazılı kültür haline getirilmesi, yani yönetilmesi alanında bilgi ve bilinç eksikliği golduğu gözlenmiş, projenin bu açığı kapatmakta önemli bir ilk adım olacağı öngörülmüştür.

- Proje Sonrası Ne Oldu?
  TEİD üyesi şirketlerden 16sı ile etik kodu revizyon çalışması, 18i ile etik kodu yazımı ve iş süreçlerinin şeffaflaştırılması çalışması, 3ü ile yolsuzlukla mücadele mevzuatı oluşturma çalışması başlatılmış ve yürütülmektedir.

Mevzuata Uyum Sözleşmesi / Onaylanmış şirket koalisyonları (Gönüllü/ Kontrollü)

GÜMRÜK MÜŞAVİRLİĞİ MESLEK ETİK STANDARTLARI

- Proje Nedir?
  Söz konusu proje, Başta İstanbul Gümrük Müşavirleri Derneği olmak üzere, İzmir, Ankara, Mersin ve Bursa illeri Gümrük Müşavirleri Derneklerinin ortak projesi olarak başlatılmış ve Etik ve İtibar Derneği'nin desteği ile sürdürülmektedir. Projede ana amaç gümrük operasyonlarında yolsuzluğun engellenmesi, gümrük müşavirliği ve gümrüklerde kamu hizmetinin itibarının yükseltilmesi, sorumlu ticaret uygulamalarının teşvik edilmesi, şeffaf ve hesap verilebilir kurumsal yönetimin teşvik edilmesi ve hukuk devletinin öneminin vurgulanması olmuştur. Söz konusu proje uzun vadeli kolektif eylem örneği olan "onaylanmış şirket koalisyonu" olarak oluşturulmuştur. 26 Ocak 2013 tarihinde, sektörün önde gelen 250 şirketinin, Gümrük ve Ticaret Bakanı Sayın Hayati Yazıcı'nın onurlandırdığı bir törende "Gümrük Müşavirliği Meslek Etik Standartları ve Etik Kodu" na imza atmaları ile başlamış ve sürmektedir.

- Faydaları Nelerdir?
  Proje, özel sektör tarafından yürütülen ancak Gümrük ve Ticaret Bakanlığı tarafından desteklenen bir girişimdir ve "dürüst ve şeffaf bir gümrük müşavirlik hizmeti güvenlidir, itibarlıdır, kazançlıdır" konseptini teşvik etmek üzere yürütülmektedir.

- Neden İhtiyaç Duyuldu?
  Söz konusu proje, yerel işletmeleri, işletme birliklerini reformlaştırmak üzere ve daha yüksek ticari etik standartları kurabilmek için çeşitli paydaşlar arasında koalisyon kurulmasına platform sağlamaktadır. Söz konusu projenin koalisyon kurma çabasını ardında "kolektif" bir faaliyetin yolsuzluk uygulamalarını tespit etmekte çok daha etkili olacağının düşünülmesi yer aldığı ifade edilmiştir.

- Proje Sonrası Ne Oldu?
  Proje sürmektedir ve amaçlarına ulaşmadaki en önemli araç olarak tanımlanan eğitim programları tasarlanmaktadır. Tüm Türkiye'yi kapsayacak bir eğitim seferberliği planlanmaktadır.

Mevzuata Uyum Sözleşmesi / Onaylanmış şirket koalisyonları (Gönüllü/ Kontrollü)

BAVYERALI İNŞAAT ENDÜSTRİSİ PROJESİ

- Proje Nedir?
  Bavyeralı İnşaat Endüstrisi Derneği, 45 şirketin uyguladığı Etik Yönetimi Sistemi ("Value Management System") olarak adlandırdığı ve uzun vadeli kolektif eylem örneği olan "Değer Yönetimi Sistemini" uygulamaya geçirmiştir ve akabinde "onaylanmış şirket koalisyonu" kurmuştur. Söz konusu girişim özellikle yolsuzlukla mücadele faaliyetlerine ilişkin olarak hayata geçirilmiş, etik yönetimine ilişkin konuların arka planda tutulması düşünülmüştür.

- Faydaları Nelerdir?
  Söz konusu program kapsamında şirketlerin davranış kuralları oluşturması, çalışanların iş mukavelelerine bunun entegre edilmesi, uygun eğitim programlarının sağlanması ve dışarıdan, bağımsız etik denetçisinin kabul edilmesi dahil olmak üzere bilgi şeffaflığının sağlanması yer almaktadır.

- Neden İhtiyaç Duyuldu?
  1996 yılında, Bavyeralı İnşaat Endüstrisi Derneği, inşaat sektöründe dürüstlüğü teşvik etmek amacıyla Onaylanmış Şirket Koalisyonu ("Certifying Business Coalition") kurmuştur.

- Proje Sonrası Ne Oldu?
  İnşaat mühendisliği endüstrisinin itibarının geliştirilmesinin ve katılımcı şirketlerin güvenilirliklerinin artmış olmasının yanı sıra, söz konusu girişime şirketler tarafından iştirak edilmesinin olumlu yönlerinden diğeri ise şirket markalarının yeni üye şirketler karşısında gelişerek büyümesi ve Almanya'nın diğer bölgelerinde söz konusu kolektif eylem bilincinin yaygın hale getirilmesinin sağlanması yer almaktadır. Söz konusu koalisyon ile getirilen onay süreci sayesinde, toplum bilinci artmakta, şirketler için önemli menfaatler sağlanmaktadır.

Yukarıda özetlendiği gibi kolektif eylem, farklı araçlar vasıtasıyla gerçekleştirilebilmektedir. Yolsuzlukla mücadele deklarasyonları, dürüstlük mukaveleleri, prensip odaklı girişimler ve onaylanmış şirket koalisyonları ülkedeki bilincin arttırılması için uzun vadede yolsuzlukla mücadelenin bir parçası olarak ortak alınan önlemler arasında sayılabilmektedir. Kolektif eylemin etkili olabilmesi için, söz konusu faaliyetlere şirketlerin, kamunun, sivil toplum kuruluşlarının ve ülke bazında veya sektör bazında ortak hareket eden diğer menfaat sahiplerinin de aktif olarak dahil olması gerekmektedir.

Yukarıda örneklendirilen ülkelerde yürütülen ve organizasyonlara özgü ortaya konulan kolektif eylem projeleri sonucunda rüşvet ve yolsuzluk ile mücadelede önemli başarılar elde edildiği açıktır. Günümüzde yolsuzlukla mücadele ödevinin yalnızca hükümetlere ve uluslararası organizasyonlara bırakılmayarak, bu alanda menfaat sahibi tüm oyuncuların bu görevi üstlenerek işbirliğine gitmesi neticesinde ulaşılan çözümlerin Türkiye'de de rüşvet ve yolsuzlukla mücadelede yol gösterici olacağı ve toplum nezdindeki rüşvet ve yolsuzluğa ilişkin algının doğru bir şekilde yerleştirilmesinde önemli yer tutacağı düşünülmektedir.

Yukarıdaki örneklerden de anlaşılacağı gibi, ortaya konan çözümler bir çok etkene bağlı olarak değişebildiği gibi özellik bakımından birbirinden çok da kesin çizgilerle ayrılmıyor. Bir yöntemin diğerine tercih edilmesi gerektiğini de söylemek mümkün değil; zira en doğru araç için belirleyici olan piyasa şartları, ticaret kültürü, hukuk yapısı, sivil toplum olgunluk seviyesi gibi yerel değişkenler olacaktır. Kolektif eylemin kimliğini belirleyen bir diğer husus da etki alanıdır. Eylem bir proje özelinde ortaya konabileceği gibi bir sektörü, bir ülkeyi, bölgeyi veya iki ülke arasında yapılan özel bir ticaret anlaşması ile sağlanan iş atmosferini yolsuzluktan korumak üzere ortaya konmuş olabilir.

Daha da önemlisi Gümrük Müşavirleri Etik Standartlarında olduğu gibi bir mevzuata uyum beyanı olarak başlatılan inisiyatif geliştirilerek sektör standardı haline getirilip, yürütme fonksiyonunu üstlenecek kurulların kurulmasıyla mevzuata uyum sözleşmesi haline getirilebilir; bu yolla meslek etik standartları oluşturulabilir. İstanbul Gümrük Müşavirleri Derneği IGMD liderliğinde toplanan Mersin, Ankara, Bursa ve İzmir Gümrük Müşavirleri Dernekleri TEİD desteği ile süren, benzer bir yapılanma süreci içindedirler.

3. SEKTÖREL ETİK STANDARTLARI

İş yapmaya yönelik etik ilkeler sektör veya coğrafyadan bağımsız olarak genel ve evrensel olan iyiyi işaret eder.

Genel bir tanımlamayla, ulusal ya da uluslararası bir ekonomiden bahsederken yatırımın niteliğine, yatırımcının kimliğine ve kimi zaman da coğrafyaya bağlı olarak yapılan sınıflandırmaların her bir alt birimi sektör olarak adlandırılır.

Yapılan işin niteliği, aktörleri ve mekanı açısından benzer özellikler gösteren bu türden alt birimlerin ekonomik işleyişi ve irtibatlı olduğu kurumlar farklılaştığı için her sektör için etik standartların da farklılaştığı söylenebilir. Dolayısıyla, şeffaflık, hesap verebilirlik, adil rekabet, güvenilirlik ve piyasanın yasalarla belirlenmiş kurallarına uyma gibi temel etik kurallarının yanı sıra her sektörde faaliyet gösteren unsurlara yönelik "ek" etik standartlardan da söz etmek mümkündür. Özellikle, sağlık, eğitim ve ulaşım gibi temel insan haklarına dayanan hizmet sektörlerindeki etik standartların oluşmasında "kalite" ve "imkan eşitliği" unsuru da göz önünde bulundurulmalıdır.

Örneğin, kamu ya da özel sektör tarafından karşılansın, sağlık hizmetlerinin sunumunda zaten binyıllardır belirlenmiş etik kuralları ve bugünün dünyasında uygun kalite standartları artık belirlenmiştir denebilir. Ancak, özelikle teknolojik gelişme, ekonominin biçim değiştirmesi ve hizmet sunucu aktörlerin farklılaşması sonucu doğan yeni sektörler için temel alınacak etik kurallarının diğerlerine göre daha güncel olarak belirlenmesi gerekebilir. Dolayısıyla, sektörlerin niteliklerine dayalı bu farklılaşmalar, her sektörde evrensel etik ilkelerin yanında bir dizi yeni standartlar ve düzenlemeler ortaya konmasının yolunu açmaktadır.

Bugünün küresel ekonomisinde bu ihtiyaç çok daha belirgin olarak ortaya çıkmıştır. Temel olarak, özellikle son otuz yıldır, pek çok sektörde hizmet sunucular kamudan özele doğru bir değişim eğilimi göstermekte, hizmet alanları çeşitlenmekte ve yeni sektörler de ortaya çıkmaktadır. Bu farklılaşma ve çeşitlenmenin getirdiği ortamda, söz konusu sektörlerin unsurları adil rekabeti, şeffaflığı ve kamuoyu önünde hesap verebilirliği sağlamak için daha özelleşmiş etik kuralları bütünleri oluşturma yoluna gitmişlerdir.

Bu türden etik standartlar bütünü oluşturma çabaları devam ederken, doğal olarak bu standartların benimsetilmesi, tabana yayılması, ve tüm sektörü kapsaması için yeni araçlar üzerinde çalışmalar da yürütülmüştür. Bu kapsamda, her sektörde genel etik ilkelerin yanında, sektöre özgü standartları da içeren teorik yaklaşımlar ortaya konmuş, bu standartların benimsetilmesine ilişkin eğitim stratejisi ve materyali oluşturma işine girişilmiştir.

İşte yukarıda "dürüstlük mukavelesi" ve "mevzuata uyum sözleşmesi" adı verilen araçlar da bu türden bir sürecin ürünü olarak ortaya çıkmıştır denebilir.

Bir sektörün içinde faaliyet gösteren her bir unsurun uyması gereken ve evrensel etik kurallarına aykırı olmamak şartıyla oluşturulan bu kurallar dizisinin kimi sektörlerde bir "dürüstlük mukavelesi" ve "mevzuata uyum sözleşmesi" altında yazıya döküldüğü söylenebilir. Bu noktadan sonra bu türden bir sözleşmenin tarafı olmadan, herhangi bir unsurun sektörde varlığını sürdürmesinin zorluğu ortaya çıkmaktadır. Elbette ki bu zorluk, tanımı iyi yapılmış, faaliyet alanları ve ilişkili olduğu kurumlar daha net bir şekilde geleneksel ya da konjonktürel olarak belirlenmiş sektörlerde daha açık olarak ortaya çıkmaktadır.

Buna ek olarak, eğer söz konusu sektör tanımı iyi yapılmış sektörel/mesleksel örgütlenme ağlarını içinde barındıran bir sektörse, bu alanda ortaya konulan ve dürüstlük mukavelesine konu olabilecek ilkelere uyum, sektörün aktörleri açısından daha yaşamsal bir önem arz edecektir. Burada yapılan sektörel örgütlenme vurgusu, söz konusu etik kuralların belirli bir eğitim ve düzenleme çerçevesinde sektörün tüm aktörlerine benimsetilmesinin yolunu açabilecek araçların tasarlanabilmesi açısından da büyük önem taşımaktadır. Dolayısıyla, bizim buradaki temel önerilerimizden birisi, özellikle özel sektöre yönelik etik kuralları oluşturulup yaygınlaştırılırken, en önemli işlevi, kamu gücünün yanı sıra, mesleksel/sektörel örgütlenme ve dayanışma ağlarının görmesi gerektiği yönündedir.

Bu öneri ,devletin yasa koyma, uygulama ve dayatma gücünü ikici plana atan değil tam tersine güçlendiren ama aynı zamanda da sektörlerin unsurlarını bu tasarlanma sürecine katarak onlara da bir görev ve sorumluluk yükleme amacını taşımaktadır.

Türkiye'de bu işlevi görebilecek en ideal kurumlar şüphesiz ki TOBB bünyesindeki sektör meclisleri ve onların bağlı olduğu odalar ile borsalardır. Gerek TOBB'un kurumsal kimliğinin

doğrudan kamusal ve yasal olarak kabul edilmiş olması gerekse de sektörlerde faaliyet gösterenlere yönelik olarak bu çatı altında bulunmayı zorunlu kılan yasal düzenlemeler nedeniyle de siz konusu meclisler, odalar ve borsaların bu süreçte kilit bir rolü olduğu şüphesizdir. Ancak bu türden bir genel çerçeve içinde hem yukarıda bahsedilen kamu gücü ve sektörel dayanışma ağlarının işin içine birlikte dahil edilmesi hem de sektörel etik kurallarının yaygınlaştırılması, yani adil rekabet, kaliteli ve dürüst hizmet üretme, işveren-işçi ilişkisini yasal ve etik temellere oturtma gibi ilkelerin hayata geçirilmesi mümkün olabilir. Bu organizasyon yapısı içinde oluşturulan sektörel dürüstlük mukavelelerinin ilkelerinin yaygınlaştırılması, bunlara yönelik eğitim ve izleme mekanizmalarının oluşturulması izlenmesi en kolay ve etkili yol olarak gözükmektedir.

Bu yol izlenirken, Türkiye'nin en büyük sivil organizasyonlarından biri olarak TOBB, kamu otoritesinin ortaya koyduğu kurallara uyum göstermek ve yeni kuralların oluşturulmasında yol gösterici olabilmek adına öncülük edebilir.

Bunu yaparken, TOBB'un gerek teorik gerekse de pratik olarak bu konuya kafa yormuş, araçlar geliştirmiş, bu süreçlerin izleme ve değerlendirme mekanizmalrının nasıl kullanıldığına dair uluslar arası örnekleri inceleyerek modeller sunmaya çalışan diğer meslek örgütleri, sivil toplum ve düşünce kuruluşlarıyla işbirliği içinde olmasında fayda vardır. TOBB'un tüzel kişiliğinden kaynaklanan organizasyon ve etkile gücü bu türden kurumların uzmanlıkları ile birleştiğinde sektörel etik kurallarının oluşturulmasına dair ciddi bir yapı kurulabilir. Bu raporun çıkış noktasını oluşturan kamu otoritesinin bu alandaki çabaları ve destekleri de göz önüne alındığında, özel sektörde yolsuzlukla mücadelenin araçlarının oluşturulması ve etik kuralların ekonomik ilişkilerde belirleyici olmasının yolunun büyük ölçüde açılacağı söylenebilir.

Bu türden bir organizasyon şeması içinde oluşabilecek sektörel etik kurallarının, bir tür dürüstlük mukavelesi maddelerinin, eğitimler ve izleme mekanizmaları yoluyla tabanına yayılması konusunda önemli bir örnek olarak TEİD'in, bir meslek kuruluşu olan Gümrük Müşavirleri Dernekleri ile yaptığı çalışma verilebilir.

BAŞARI FAKTÖRLERİ

- Kolektif Eylem girişimi veya uygulanması sırasında bağımsız bir kurumun 3.taraf olarak girişime katılması sağlanmalıdır
- Sabırlı olun, Kolektif Eylemin hemen başarıya ulaşması için acele etmeyin. Ortaklar arasında güven inşa etmek kolay olmayacak ve zaman alacaktır.
- İyi tanımlanmış ve dar kapsama alınmış (spesifik bir sektör veya ülke) bir Kolektif Eylem inandırıcılığı arttırır ve takip edilmesi ile denetlenmesini kolaylaştırır.
- Projenin ilk aşamalarında girişimin kaynakları açık bir şekilde ortaya konması gerekmektedir.
- Ulaşılabilir ve başarılabilir sonuçlara odaklanılması projenin ileriki safhalarındaki sorunlarla başa çıkma konusunda faydalı olacaktır.
- Projeye iştirak eden şirketlerin üst düzey yönetiminin girişime bağlılıkları sağlanmalıdır.
- Kamuoyunda farkındalık yaratmak için bu konuda iletişim kampanyalarına önem verilmelidir.
- Kolektif Eylem ile ilgili ihlaller halinde yapılacak yaptırımlar için açık olarak anlaşma sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

Ethics Institute of South Africa. 2012. Social and Ethics Committee Handbook.
Linkten ulaşılabilir:
http://www.ethicsa.org/phocadownloadpap/Handbook_toolkits/SEC%20Handbook%20WEB.pdf

GRI Reporting Principles. 2013. G4 Sustainability Reporting Guidelines: Reporting Principles and Standard Disclosures. Global Reporting Initiative
Linkten ulaşılabilir:
https://www.globalreporting.org/resourcelibrary/GRIG4-Part1-Reporting-Principlesand-Standard-Disclosures.pdf

GRI Implementation Manual. 2013. G4 Sustainability Reporting Guidelines: Implementation Manual. Global Reporting Initiative
Linkten ulaşılabilir:
https://www.globalreporting.org/resourcelibrary/GRIG4-Part2-Implementation-Manual.pdf

King III Code. 2009. The King Code of Governance Principles for South Africa. Institute of Directors Southern Africa.

King III Report. 2009. The King Report on Governance for South Africa. Institute of Directors Southern Africa.

International Federation of Accountants (IFAC). 2013. ISAE 3000 (Revised), Assurance Engagements Other than Audits or Reviews of Historical Financial Information
Linkten ulaşılabilir:
https://www.ifac.org/sites/default/files/publications/files/ISAE%203000%20Revised%20-%20for%20IAASB.pdf

Institute of Internal Auditors. 2012. The International Professional Practices Framework. Altamonte Springs: Institute of Internal auditors.

International Integrated Reporting Council. 2013. International <IR> Framework
Linkten ulaşılabilir:
http://www.theiirc.org/international-ir-framework/
[16 Ekim 2014 tarihinde erişilmiştir]

Fighting Corruption through Collective Action
A gulde for business World Bank Institute

TEİD

Etik ve İtibar Derneği

Ethics & Reputation Society

teid.org
Barbaros Mah. Mor Sümbül Sok. Varyap
Meridian Ofis ve Otel I Blok K:5 D:66 Batı
Ataşehir - İstanbul